

Is de kloof tussen wetenschap en praktijk in de verslavingszorg te overbruggen?

André van Gageldonk*

Ingezonden

De aloude kloof tussen wetenschap en praktijk lijkt nog steeds te bestaan. De vraag wat de beste weg is om kennis in de praktijk toegepast te krijgen, is niet nieuw en evenmin uitsluitend van Nederlandse oorsprong. Zijn er kant-en-klare methoden aan te reiken om de kloof tussen deze twee 'werelden' te overbruggen of te versmallen, opdat het gebruik van kennis gemakkelijker wordt gemaakt?

Verandering gaat niet vanzelf en het aanbieden van informatie en kennis is niet voldoende. Toepassing van kennis is niet af te dwingen, hoogstens te stimuleren en gemakkelijker te maken. Mede daarom zijn wetenschappelijke methoden ontwikkeld om die kennis te bundelen en te evalueren (systematische overzichten van onderzoeksresultaten). In de literatuur zijn ook andere suggesties gedaan om de kloof tussen kennis en toepassing te verkleinen. Zo zou wetenschappelijke kennis vertaald moeten worden om de informatie begrijpelijker, bruikbaar, kortom waardevoller te maken voor professionals. Het accepteren van nieuwe informatie is een zaak van zowel professionals als leidinggevend. Beiden moeten ook gemotiveerd zijn en professionals moeten tevens in staat gesteld worden om die kennis binnen hun organisatie te evalueren, verspreiden en gebruiken voor het inslaan van andere wegen. En zelfs dan duurt het vaak langer dan verwacht voordat er op grond van die nieuwe informatie veranderingen plaatsvinden en bekliven.

Wat gebeurt er in de Nederlandse verslavingszorg? Voorheen (en deels ook nu nog?) werden interventies/behandelingen vaak aanvaard en gekozen op grond van persoonlijke voorkeuren, ervaring en deskundigheid van professionals en van 'losjes gehanteerde' kennis over effectiviteit, zonder dat deze kennis systematisch was verzameld en geëvalueerd. Toch is er grofweg de laatste tien jaar veel verbeterd. De producten van het meerjarige programma Resultaten Scoren hebben hun

* Dr. A. van Gageldonk is senior wetenschappelijk medewerker bij het Programma Drug Monitor van het Trimbos Instituut. E-mail: agageldonk@trimbos.nl.

weg gevonden naar de instellingen, waardoor kwaliteit van zorg niet meer de ver-van-mijn-bedshow is die het destijds was. Deels worden de verkregen inzichten uit dit programma ook gebruikt, bijvoorbeeld door invoering van diverse varianten van de leefstijltraining, die gebaseerd is op principes die in onderzoek effectief bleken. Er is ook geëxperimenteerd, onder meer met ultrasnelle detoxificatie, met beloningen als aanvulling op een specifiek interventiepakket en met heroïne op medisch voorschrift. Er is dus het nodige verbeterd op grond van onderzoeksresultaten.

Richtlijnen (wat moet je doen?) en protocollen (hoe moet je het doen?) kunnen zeker ook behulpzaam zijn bij het veranderen van hulp bij probleemgebruik van drugs. Er zijn twee richtlijnen in de maak voor de behandeling van stoornissen in het gebruik van alcohol en van drugs. Richtlijnen zijn al verschenen over detoxificatie en opiaatonderhoudsbehandeling. Er is ook een richtlijn over dubbele-diagnosepatiënten en een protocol over ADHD bij verslaving, dat wordt ondersteund door een handleiding. Een nadeel van richtlijnen is dat het om omvangrijke publicaties gaat. Toepassing van richtlijnen wordt in Nederland bevorderd door zogenaamde 'doorbraakprojecten', zoals bij de zorg voor schizofreniepatiënten. De haalbaarheid van toepassing en de effectiviteit van doorbraakprojecten lijkt vooral afhankelijk van de kosten, van professionele vaardigheden, van het veranderen van besluitvormingsprocessen in de professionele praktijk, van de manier waarop ze worden aangeboden en niet in de laatste plaats van psychologische of 'culturele' weerstanden bij organisaties en professionals. Nederland heeft een grote internetdichtheid en dit medium biedt nieuwe mogelijkheden om wetenschappelijke en praktijkgerichte informatie toegankelijk te maken en actueel te houden. Helaas zijn de bestaande richtlijnen voor de verslavingszorg nog niet digitaal beschikbaar. Wel zijn er twee andere bronnen op het internet die inzicht geven in het soort informatie dat aangeboden wordt en het praktische nut daarvan. Ten eerste is er een, inmiddels vernieuwd, Amerikaans registratiesysteem, dat in maart 2007 operationeel werd (National Registry of Evidence-based Programs and Practice; zie www.nrepp.samhsa.gov/find.asp). Dit systeem is ontworpen voor professionals die behoefte hebben aan informatie over effectieve interventies. Deze informatie dient aan tevoren gedefinieerde kwaliteitseisen te voldoen. Leidende principes zijn transparantie, actualiteit en nauwkeurigheid. Onafhankelijke beoordelaars uit de wetenschap en de praktijk (reviewers) geven voor iedere op effectiviteit onderzochte uitkomst van interventies een kwaliteitsscore op zes kwaliteitscriteria. In tegenstelling tot de richtlijnen wordt niet gewerkt met consensusbijeenkomsten om oor-

delen te accorderen. Momenteel staan er 57 interventies op de site, alle op het terrein van de geestelijke gezondheidszorg. Negen gaan over behandeling van verslavingsproblemen (alcohol en drugs) en tien betreffen verslavingspreventie.

De NREPP is niet alleen gebaseerd op wetenschappelijk evidentie. Er worden ook kenmerken meegenomen die de bruikbaarheid moeten vergroten, zoals beschikbare materialen voor training van professionals of handleidingen om de behandeling toe te passen, plus - heel Amerikaans - de prijs van deze materialen. Kortom, voor iedere interventie wordt een schat aan informatie bereikbaar. Per uitkomst worden de beschikbare onderzoeken beoordeeld, zodat ook selectie mogelijk wordt op grond van specifieke uitkomsten. Ook wordt duidelijk gemaakt dat, alvorens tot adoptie en toepassing te beslissen, de specificaties in het gerapporteerde onderzoek nogmaals dienen te worden geraadpleegd (gaat het bijvoorbeeld om dezelfde doelgroep of uitkomsten?). Nadeel van deze website is dat in het buitenland onderzochte interventies veelal nog in de Nederlandse situatie uitgetest moeten worden.

De tweede bron is de, eveneens in 2007, gestarte Databank Effectieve Jeugdinterventies van het Nederlands Jeugdinstituut (zie www.nji.nl) waarvoor alle momenteel in Nederland beschikbare interventies voor kinderen, jongeren en hun ouders worden geëvalueerd. Deze is nog niet operationeel en bovendien niet gericht op de verslavingszorg. De databank wordt opgezet en onderhouden door het Nederlandse Jeugdinstituut in samenwerking met diverse partners, zoals ZonMw, enkele centra binnen het RIVM, ministeries, het NIGZ, het Trimbos-instituut en universiteiten. Doel van de databank is om inspirerende voorbeelden van interventies te geven. Het gaat om interventies gericht op ondersteuning, preventie, behandeling en sanctionering. Evenals in het Amerikaanse registratiesysteem moeten interventies effectief zijn, al zijn de criteria anders uitgewerkt. Voorts zijn er geen twee onafhankelijke experts per onderzoek, maar is er een onafhankelijke Erkenningscommissie Jeugdinterventies die de effectiviteit op grond van consensus beoordeeld.

Inmiddels werden ruim vijftig interventies effectief bevonden. Voor 97 geldt dit nog niet en 106 kwamen niet in aanmerking. Het grote aantal interventies dat in Nederland wordt uitgevoerd op dit terrein (zo'n 250), duidt op versnippering van activiteiten. Deze databank schept dus alleen al door het oordeel over effectiviteit enige orde in de verwarrende hoeveelheid interventies die in Nederland worden gebruikt. Zowel de kosten van een interventie als de (rand)voorwaarden bepalen of interventies ook uitvoerbaar zijn. Gegevens over de kosten ontbre-

ken echter vaak in de Nederlandse situatie. Mede door de toenemende financiële druk op deze sector, verwacht het Nederlands Jeuginstituut dat dit snel zal veranderen.

Zolang zo'n website nog niet bestaat voor de Nederlandse verslavingszorg, zijn professionals aangewezen op de meest recente overzichtspublicaties over dit onderwerp (bijv. de zes 'state of the art'-studies die bij aanvang van het nieuwe ZonMw-programma Verslaving werden uitgebracht) en op bestaande en nog te verschijnen richtlijnen en protocollen. Dat alles is al een hele vooruitgang in vergelijking met enkele jaren geleden, toen er uitsluitend wetenschappelijke overzichtsstudies waren. De kloof tussen wetenschap en praktijk is daarmee versmald, maar ook hier is verbetering mogelijk door informatie op een website aan te bieden voor professionals en beleid. Kortom, er zijn geen directe en gemakkelijke oplossingen voor de kloof tussen wetenschap en praktijk, maar het gaat om diverse wegen die kunnen worden bewandeld en waarbij onderweg geleerd kan worden.